

Çocuk Edebiyatında Mana-i Harfi: Dinî Eğitim ve Tefekkür Yaklaşımı

Mana-i Harfi in Children's Literature: An Approach to Religious Education and Contemplation Dursun YILMAZ¹

Öz

Bu makale, Bediüzzaman Said Nursî'nin İslami düşünce sisteminde temel bir yere sahip olan "mana-i harfi" kavramının çocuk edebiyatında nasıl temsil edilebileceğini incelemektedir. Mana-i harfi, varlıkların ve olayların Allah'ın varlığını ve kudretini yansıtan birer delil olarak anlaşılmasını ifade eder. Çocuk edebiyatı, çocukların dilsel, bilişsel ve ahlaki gelişimlerine katkıda bulunduğu için, bu kavramın çocuklara uygun bir şekilde sunulması, onların dini ve ahlaki değerlerini pekiştirmeye yardımcı olabilir. Araştırmada *Sıfırın Hikâyesi*, *Üç Elif* ve *Merdiven* adlı çocuk hikâye kitapları doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu eserlerde mana-i harfi perspektifinin nasıl yansıtıldığı ve çocuklara nasıl sunulduğu analiz edilmiştir. Bulgular, bu kitapların çocukların doğa ve çevreyi sadece fiziksel varlıklar olarak değil, ilahi işaretlerle dolu anlamlar olarak algılamalarına katkı sağladığını göstermektedir. Ayrıca, kitapların estetik ve pedagojik yönleri, dini düşüncelerin çocuklara etkili bir şekilde aktarılmasında önemli bir araç olarak öne çıkmıştır. Sonuç olarak, çocuk edebiyatında mana-i harfi perspektifinin kullanılması, çocukların dini tefekkür kapasitelerini geliştirmekte ve manevi gelişimlerine katkı sunmaktadır. Bu eserler, hem edebi hem de dini eğitim açısından önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Mana-i Harfi, Çocuk Edebiyatı, Dini Eğitim, Tefekkür, Bediüzzaman Said Nursî, Doküman Analizi

Abstract:

This article examines how the concept of "mana-i harfi", which holds a central place in Bediüzzaman Said Nursî's Islamic thought, can be represented in children's literature. Mana-i harfi refers to the understanding that beings and events are signs reflecting the existence and power of God. As children's literature contributes to children's linguistic, cognitive, and moral development, presenting this concept in a child-friendly manner can help reinforce their religious and moral values. The study uses document analysis to examine the children's books *The Story of Zero*, *Three Alifs*, and *The Ladder*. It analyzes how these works reflect the mana-i harfi perspective and how they convey this concept to children. The findings show that these books help children perceive nature and their surroundings not merely as physical entities but as signs filled with divine meaning. Additionally, the aesthetic and pedagogical aspects of these books serve as effective tools in communicating religious concepts to children. In conclusion, the use of the mana-i harfi perspective in children's literature enhances children's capacity for religious contemplation and contributes to their spiritual development. These works can be considered valuable resources for both literary and religious education.

Keywords: Mana-i Harfi, Children's Literature, Religious Education, Contemplation, Bediüzzaman Said Nursî, Document Analysis

¹ Öğr. Gör. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, ORCID: 0000-0001-6161-3482, dursun.yilmaz@gop.edu.tr

Giriş

Çocuk edebiyatı, çocukların dilsel, duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerine katkıda bulunan önemli bir araçtır. Çocuklar için yazılan hikâye kitapları, hayal gücünü geliştirmelerinin yanı sıra, değerler ve ahlaki ilkeleri öğrenmelerini destekler ve dil becerilerini güçlendirir. Bu yönüyle çocuk edebiyatı, çocukların dünyayı anlamlandırma süreçlerine olumlu katkılar sunar.

İslam düşüncesinin önemli kavramlarından olan “mana-i harfi” ve “mana-i ismi”, bu sürece yeni bir perspektif kazandırır. Bediüzzaman Said Nursî’nin eğitim anlayışında merkezi bir yer tutan bu kavramlar, çocuklara verilecek manevi ve ahlaki eğitimde farklı bir bakış açısı sunar.

Nursî’nin eğitim anlayışında, “mana-i harfi” ve “mana-i ismi” kavramları, çocuklara yönelik hikâye anlatımında etkili bir yöntem oluşturur. “Mana-i harfi” kavramıyla Nursî, tüm varlıkların ve olayların kendi başına bir anlam taşımadığını, her şeyin Allah’ın bir yansıması ve eseri olduğunu vurgular. Ona göre, bir “A harfi” yalnızca kendi varlığı kadar bir anlam ifade ederken, onu yazan kâtibin düşüncesini, bilgisini ve sanatını yansıtır². Bu yaklaşım, çocuklara dinî kavramların soyut anlamlarını somut örneklerle açıklamayı mümkün kılar.

Nursî, İbn Sînâ³ ve Sâdî-i Taftazânî⁴ gibi büyük âlimlerin açıklamakta zorlandığı ahiret ve kader gibi çetrefilli meseleleri, meseller ve hikâyeler yoluyla anlaşılır hale getirir. Üslubu günümüz okuyucuları tarafından ağır ve ağıdalı olarak değerlendirilen bir dil kullanmasına rağmen, soyut meseleleri çocukların seviyesine indirgemekte ustalık gösterir. Hikâye ve temsil yoluyla dinî kavramları daha kolay kavranabilir hale getirir. Nitekim *Sözler* adlı eseri, uzak hakikatleri temsil dürbünüyle yaklaştıran küçük hikâyelerle başlar ve böylece karmaşık kavramları anlaşılır bir boyuta taşır.

Bu pedagojik yaklaşım, çocuk edebiyatının temel işlevlerinden biri olan eğitici ve manevi mesajların etkili bir hikâye kurgusuyla sunulmasına olanak tanır. Nursî, çocuk edebiyatı ve din eğitimini çocuğun kavrayışına uygun şekilde bir araya getirir; hem zihinsel gelişimi destekleyen hem de manevi farkındalık kazandıran bir eğitim anlayışı sunar. Ona göre eğitim, yalnızca akla hitap etmekle kalmamalı; kalp, ruh ve duygulara da dokunarak⁵ çocuğun tüm yönleriyle gelişimine katkıda bulunmalıdır.

Çocuğun dini gelişim sürecini anlamak için öne sürülen teoriler, bu sürecin belirli aşamalardan geçtiğini kabul eder. Piaget’nin Bilişsel Gelişim Teorisi’nin etkisiyle⁶, Harms’ın modeli bu gelişimi peri masalları, gerçekçilik ve bireysel dönem olmak üzere üç evreye ayırır⁷. Çocuklar önce Tanrı’yı masalsı bir figür gibi algılar, ardından somutlaştırma eğiliminde bulunur ve nihayetinde kavramlara bireysel anlamlar yükler. Bu süreçte çocuk edebiyatının etkisi büyüktür. Şiir, roman ve hikâyeler aracılığıyla dini öğretiler çocuklara sunulur. Ancak bu süreçte çocukların gelişim evrelerine uygun, ahlaki değerleri benimseten ve estetik bir dil kullanan metinlerin tercih edilmesi önemlidir⁸.

² Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Sözler*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 300.

³ Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Barla Lâhikası*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 15.

⁴ Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Mektubat*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s.372.

⁵ Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Emirdağ Lahikası 1*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 64-65.

⁶ Bkz. Muhiddin Okumuşlar, “Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye,” *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21, no. 21 (2006): s. 243-244.

⁷ Bkz. Melek Demirdöğen ve Ayşe Farsakoğlu Eroğlu, “İslami Çocuk Edebiyatı,” *Turkish Studies-Language & Literature* 16, no. 1 (2021): s. 188-189.

⁸ Bkz. Süleyman Abanoz, “6-12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babaların Rolü,” *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 1 (2020): s. 125-126.

Çocuk edebiyatı üzerine yapılan tartışmalar, bu türün gerekliliği üzerine iki farklı görüş etrafında şekillenmektedir. Cemil Meriç, İnci Enginün, Cemal Süreya ve Yavuz Özkan gibi yazarlar, çocuk edebiyatının ayrı bir kategori olarak var olmasını gereksiz bulurken; Gülten Dayıoğlu, Yalvaç Ural ve Hasan Latif Sarıyüce gibi isimler çocuk edebiyatını edebi bir gereklilik olarak savunmaktadır⁹.

Birinci grup yazarlar, çocukların edebiyatın her alanına erişim sağlayabileceğini ve sanatın çocuklar için basitleştirilmesinin anlamlı olmadığını ileri sürmektedir. Örneğin, Meriç (1987), edebiyatın yaşa göre sınırlandırılmasını hayalci bir yaklaşım olarak görürken, Süreya (1987), çocukların sanatın bütününden faydalanabilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Özkan (1987) ise, küçüklerin en çok keyif aldığı eserlerin, hem çocukların hem de yetişkinlerin birlikte okuyabileceği yapıtlar olduğunu ifade etmektedir¹⁰.

Buna karşılık, çocuk edebiyatını savunan yazarlar, çocukların bilişsel ve duygusal düzeylerine uygun edebi eserler üretmenin bir gereklilik olduğunu belirtmektedir. Dayıoğlu (1987), çocuk edebiyatının genel edebiyat içinde özel bir yere sahip olduğunu ve bu alanın kendi içinde alt dallara ayrıldığını savunur. Ural (1987) ise, çocuk yazınında kısa ve sade cümlelerin tercih edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu görüşe göre, çocuk edebiyatı, çocukların bilişsel gelişimlerine katkı sağlayan ve eğitsel bir alan olarak değerlendirilmektedir¹¹.

Bu tartışmaların merkezinde, Nursî'nin çocuk edebiyatını manevi eğitimle birleştirme gerekliliğine dair yaklaşımı bulunmaktadır. Nursî, çocukların erken yaşlarda güçlü bir iman eğitimi almalarının, ileriki yıllardaki manevi gelişimleri için kritik öneme sahip olduğunu savunmaktadır¹². Ona göre, eğitim yalnızca akla hitap eden bir süreç olmamalıdır; aynı zamanda kalp, ruh ve duyguların da beslenmesi gereklidir. *Risale-i Nur*'da yer alan hikâyeler, soyut dinî kavramları somutlaştırarak çocukların anlayabileceği seviyeye indirgemektedir. Ahiret ve kader gibi karmaşık meseleler, çocukların rahatlıkla kavrayabileceği meseller aracılığıyla açıklanmaktadır. Bu yaklaşım, eğitimin yalnızca bilgi aktarmakla kalmayıp, ruhsal gelişimi de desteklemesi gerektiği fikrine dayanmaktadır.

Nursî'nin öğrencileri arasında yer alan 9 yaşındaki Bekir ve 11 yaşındaki Ayşe gibi çocukların *Risale-i Nur*'u yazma ve okuma gayretleri, onun bu yaklaşımını somutlaştırmaktadır. Bu çabalar, çocukların hem zihinsel hem de ruhsal gelişimlerini destekleyen bir model olarak değerlendirilmektedir¹³. Nursî, soyut hakikatleri somut örneklerle açıklamakla kalmamış, aynı zamanda çocukların manevi farkındalıklarını artıracak bir eğitim modeli sunmuştur.

Çocuk edebiyatı üzerine yapılan tartışmalar, yalnızca edebiyatın sınırlarıyla değil, aynı zamanda eğitimin amaçlarıyla da yakından ilişkilidir. Bir yanda, çocukların genel edebiyattan doğrudan faydalanabileceğini savunanlar, diğer yanda ise çocukların bilişsel ve duygusal seviyelerine uygun içeriklere ihtiyaç duyduğunu belirtenler yer almaktadır. Nursî'nin eğitime yönelik yaklaşımı, bu iki bakış açısını birleştirerek çocuklara hem edebi (fenni) hem de manevi değerler kazandırmayı hedefleyen bir model sunmaktadır.

Sonuç olarak, Nursî'nin çocuk edebiyatına bakışı, soyut hakikatlerin somut örneklerle

⁹ Bkz. İpek, Ozan. *Çocuk edebiyatı ve çocuk eğitimi çerçevesinde Numan Kartal'ın eserlerinin incelenmesi*. MS thesis. Bursa Uludağ University (Turkey), 2017. s.12-13

¹⁰ Bkz. Age. s.13.

¹¹ Bkz. Age. s. 14.

¹² Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Emirdağ Lahikası 1*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 41.

¹³ Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Emirdağ Lahikası 1*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 64-65.

çocuklara aktarılması gerektiği yönündedir. Çocuk edebiyatının varlığına duyulan ihtiyaç, yalnızca bir edebi kategori olarak değil, aynı zamanda çocukların manevi eğitimine yönelik bir gereklilik olarak öne çıkar. *Risale-i Nur*'un sunduğu pedagojik yaklaşım, çocukların eğitimini estetik ve eğitici unsurlar arasında bir denge gözeterek şekillendirir. Bu bakış açısıyla, Nursî'nin düşünceleri, çocuk edebiyatının sanat ve eğitimi bir araya getiren bir formda var olması gerektiğini savunan görüşlerle örtüşür. Çocukların dünyasına hitap eden eserler, onların hem bireysel hem de toplumsal gelişimlerine katkı sunar ve böylelikle çocuk edebiyatı, yalnızca bir gereklilik değil, manevi eğitimin de bir parçası haline gelir.

Çocuk edebiyatı, dil gelişimi açısından da kritik bir rol oynar. Hikâye kitapları ve diğer edebi eserler, çocukların kelime dağarcığını genişletir, dil yapıları ve anlatım becerilerini geliştirir, aynı zamanda hayal gücünü ve yaratıcı düşünme yetilerini teşvik eder. Çocuk edebiyatının eğitici rolü, çocukların empati kurmalarına, farklı bakış açılarını anlamalarına ve sosyal becerilerini geliştirmelerine de katkı sağlar¹⁴. Bu bağlamda, “mana-i harfi” perspektifinin çocuk edebiyatında temsil edilmesi, çocukların Allah'ın varlığını ve kudretini anlama süreçlerine destek olabilir ve dini, ahlaki gelişimlerini güçlendirebilir.

Günümüzde hem dünyada hem de Türkiye’de eğitim sistemleri, pozitivist bir anlayış üzerine, yani mana-i ismi perspektifiyle inşa edilmiştir. Eğitim ve ahlaki gelişimi destekleyen (hikâye, roman, şiir, masal, tiyatro, resim, müzik ve diğer güzel sanatlar) kaynakların büyük bir kısmı da bu pozitivist anlayışa dayanmaktadır. Pozitivist (mana-i ismi) yaklaşım, bir failin varlığını kabul etmeden ya da göz ardı ederek fiilleri açıklamaya çalıştığından, inkârcı bir bakış açısına yol açmıştır. Bu durum, yalnızca dünya genelinde değil, Türkiye’de de benzer şekilde kendini göstermektedir.

Türk çocuk edebiyatında dinî içerikli kitapların köklü bir geleneğe sahip olmaması¹⁵, bu eserlerin çocuca görelilik ilkesine uygun hazırlanmaması ve bilişsel-duyuşsal süreçlerin göz ardı edilmesi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle mucizeler gibi olağanüstü olaylar anlatılırken, çocukların gelişim düzeyine uygun bir dil ve yaklaşım benimsenmemesi dikkat çekmektedir¹⁶. Yayınlanan eserlerde, dinî ve ahlaki değerleri kazandırma çabası kimi zaman didaktik ve zorlayıcı bir üslupla, “kör göze parmak sokarcasına” sunulmaktadır. Oysa çocuk edebiyatının temel işlevi, çocuğun psikolojik ve ruhsal gelişimine katkıda bulunmaktır¹⁷. Bu tür eserlerin yalnızca ahlaki değerleri aşılama ile kalmayıp, aynı zamanda edebî ve estetik kaygıları da gözetmesi gerekmektedir¹⁸.

Nursî'nin özellikle *Küçük Sözler*'de yer alan hikâyeleri, çocukların hayal dünyalarını zenginleştirirken konuları farklı açılardan kavramalarına olanak tanır. Bu çalışma, Nursî'nin “mana-i harfi” kavramının çocuk edebiyatına nasıl entegre edilebileceğini incelemeyi ve bu perspektifin çocukların dinî ve ahlaki gelişimlerine nasıl katkı sağlayabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın temel sorusu, Çocuk edebiyatında mana-i harfi perspektifi nasıl

¹⁴ Bkz. Muhiddin Okumuşlar, “Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye,” *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21, no. 21 (2006): s. 243-244.

¹⁵ Bkz. Büşra Köle Aytaç, “Hz. Peygamber'in Hayatını Konu Alan Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Bakımından İncelenmesi: İlkokul Dönemi” (Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2023), s. 13.

¹⁶ Bkz. İsa Toruk ve Nurullah Aydeniz, “Din Eğitiminde Çocuk ve Hikâye”, *Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS)* 8, no. 39 (2024): s. 347.

¹⁷ Halenur Öztürk, “Necîb El-Kîlânî'nin *Edebu'l-Etfâl Fi Dav'i'l-İslâm* Adlı Eserinde İslâmî Çocuk Edebiyatına Bakışı” (Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021), s. 35.

¹⁸ Bkz. Melek Demirdöğen ve Ayşe Farsakoğlu Eroğlu, “İslami Çocuk Edebiyatı,” *Turkish Studies-Language & Literature* 16, no. 1 (2021): s. 188-189.

yansıtılabilir ve bu yaklaşım, çocukların dinî ve ahlaki gelişimlerine nasıl katkı sağlar? şeklindedir.

Bu soruya yanıt aramak amacıyla *Sıfırın Hikâyesi*, *Üç Elif* ve *Merdiven* adlı çocuk kitapları incelenecek, bu eserlerde mana-i harfi bakış açısının nasıl yansıtıldığı değerlendirilecektir. Çalışmada, nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi kullanılarak metin ve görsellerin mana-i harfi perspektifiyle uyumu analiz edilecektir. Bu sayede, Nursî'nin soyut kavramları somutlaştırma yöntemiyle çocukların ruhsal ve ahlaki gelişimlerine nasıl katkı sağladığı ortaya konacaktır.

1. Kavramsal Arka Plan

1.1. Çocuk Edebiyatında Mana-i Harfi ve Mana-i İsmi: İslami Felsefe, Tasavvufi Düşünce ve Pedagojik Değerler

Bediüzzaman Said Nursî, İslam düşüncesinde “mana-i harfi” ve “mana-i ismi” kavramlarını, iman ve tefekkürün derinleşmesi için kritik düşünce araçları olarak tanımlar¹⁹. Mana-i harfi, bir varlığın veya olayın kendi başına bir anlam taşımaktan ziyade, Allah'ın varlığını ve sıfatlarını yansıtan bir işaret olarak görülmesi anlamına gelir. Bu perspektifte, varlıklar Allah'ın isim ve sıfatlarının birer tecellisi olarak kabul edilir ve onların Allah'a işaret eden birer ayna olduğu vurgulanır²⁰. Nursî'nin yaklaşımı, evrendeki her varlığın Allah'ın yaratıcı kudretinin bir göstergesi olduğunu ve bu farkındalığın çocuklara erken yaşta kazandırılması gerektiğini öne sürer²¹.

“Mana-i ismi” ise varlıkların ve olayların kendi başlarına anlam taşıdığı, Allah'a işaret eden bir delil ya da işaret olarak değil, kendi varlıkları itibarıyla değerlendirildiği bir bakış açısını ifade eder.²² Bu perspektifte, bir çiçek sadece biyolojik özellikleriyle ele alınır ve Allah'ın sanatını yansıtan bir unsur olarak görülmez.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin düşüncesinde, varlıkların anlam kazanması, onların Allah'ın ilahi isimlerini yansıtmasıyla mümkündür. İbnü'l-Arabî, her varlığın Allah'ın bir tecellisi olduğunu ve kendi başına bağımsız bir anlam taşımadığını belirtir²³. Varlıkların değeri, yalnızca yaratıcıya işaret etmeleriyle ortaya çıkar. Bu anlayış, Nursî'nin “mana-i harfi” kavramıyla büyük ölçüde örtüşür. Nursî'ye göre de varlıklar, tıpkı harflerin birer anlam taşıması gibi, kendilerine değil, Allah'a işaret ettiklerinde anlam kazanır ve bu işaret etme, onların yaratıcıyla bağlantısını ve varoluş amacını açığa çıkarır.

Mana-i harfi kavramı, İbnü'l-Arabî'nin vahdet-i vücud (varlık birliği) öğretisinde de yankı bulur. İbnü'l-Arabî'ye göre, her varlık Allah'ın bir tecellisidir ve kendi başına bağımsız bir anlam taşımaz; varlıklar yalnızca yaratıcıya işaret etmeleriyle değer kazanır²⁴. İbnü'l-Arabî'ye göre, varlıkların hakikati, onların ilahi isimlerle ilişkisinden kaynaklanır. İlahi isimler, iki boyutta ele alınır. Birincisi, insanlar tarafından dilde kullanılan lafzî isimlerdir; bunlar, dua ve niyazda Allah'a yönelmek için kullanılan sözcüklerdir. Ancak bu lafzî isimler, ilahi hakikatlerin üzerine örtülmüş perdeler gibidir. İkinci boyut ise, ilahi isimlerin evrendeki her varlığa yansıyan

¹⁹ Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Mesnevî-i Nuriye*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 51.

²⁰ Bkz. Age. s. 86.

²¹ Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Emirdağ Lahikası*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 40.

²² Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *İşaratü'l-İ'caz*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 118

²³ Bkz. William C. Chittick, *The Sufi Path of Knowledge: Ibn al-Arabi's Metaphysics of Imagination*, SUNY Press, 1989, s. 121.

²⁴ Bkz. İbn Arabî. *Füsûsü'l-Hikem*. Çev. Ekrem Demirli. (İstanbul: Kabcacı Yayınları, 1998), s.35.

hakikatleridir. Her varlık, kendine özgü ilahi bir isimle ilişkilidir ve o ismin tecellisine göre varlık kazanır. İbnü'l-Arabî, bu ilişkiyi “varlığın, kendisine mahsus ilahi isme ontolojik olarak ibadet etmesi” olarak ifade eder. Bu yaklaşım, varlıkların hem ilahi isimlere işaret ettiğini hem de bu isimler aracılığıyla hakikatlerine ulaştıklarını gösterir²⁵.

Benzer şekilde, Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevi* adlı eserinde her şeyin Allah'ın isim ve sıfatlarını yansıttığı sıkça vurgulanır²⁶. Rûmî, eserlerinde hayatı ve varlıkları Allah'ın güzel isimleri olan Esmâ-i Hüsnâ penceresinden değerlendirir. Tıpkı diğer arifler gibi o da, varlıkların ve olayların, Allah'ın isim ve sıfatlarının yansımaları olarak görülmesi gerektiğine inanır.

Rûmî'nin eserlerinde, zaman zaman Allah'ın güzel isimlerine doğrudan atıflar yapılır ve bu isimlerin anlamları açıklanır. Bazen de bu isimlerin eşya ve hadiseler üzerindeki etkileri dolaylı yollarla ele alınır. Örneğin, doğadaki olaylar, Allah'ın rahmet, kudret veya hikmet sıfatlarının bir tecellisi olarak değerlendirilir. Rûmî'ye göre, her varlık ve olay, Allah'ın yaratıcı kudretinin birer aynasıdır; bu nedenle hayatın tüm yönleri, O'nun isim ve sıfatlarının tezahürleriyle anlam kazanır²⁷.

Sonuç olarak, Rûmî'nin bu yaklaşımı ile İbnü'l-Arabî'nin vahdet-i vücud anlayışı Nursî'nin “mana-i harfi” kavramıyla örtüşür. Nursî'nin de ifade ettiği gibi, varlıkların değeri, kendilerini değil, yaratıcısını gösteren bir ayna olmalarından gelir. Bu bakış açısıyla, hem İbnü'l-Arabî hem de Rûmî, varlıkların yalnızca işlevsel ya da maddi yönleriyle değil, onların Allah'a işaret eden derin anlamlarıyla ele alınması gerektiğini savunur.

Mana-i ismi, varlıkların yalnızca fiziksel ve biyolojik özellikleriyle değerlendirildiği, Allah'a işaret eden derin anlamlardan yoksun bir bakış açısını temsil eder²⁸. Bu perspektifte, örneğin bir çiçek yalnızca biyolojik bir varlık olarak ele alınır ve onun Allah'ın sanatını ve yaratıcı kudretini yansıtan bir işaret olduğu gözden kaçırılır. Günümüzde hem Türkiye'de hem de dünya genelinde eğitim sistemleri, büyük ölçüde mana-i ismi bakış açısına dayanarak inşa edilmiştir. Bu durum, eğitimin manevi boyutunu zayıflatmakta ve öğrencilerin varlıkları daha derin bir anlamla ilişkilendirmesini engellemektedir²⁹. Nursî, “*Binaenaleyh nimete bakıldığı zaman Mün'im, san'ata bakıldığı zaman Sâni', esbaba nazar edildiği vakit Müessir-i Hakikî zihne ve fikre gelmelidir*”³⁰ diyerek, mana-i harfi anlayışının önemine dikkat çeker. O, bu bakış açısını bir anahtar ve gözlük gibi kullanarak ilmin seyrine yön verir. Nursî'ye göre, mana-i harfi ile bakıldığında varlıklar tevhid'e bağlanır, tefekkür derinleşir ve yaratıcı kudretin izleri daha açık biçimde görülür³¹.

²⁵ Bkz. Muhammet Mustafa Çakmaklıoğlu, “İbnü'l-Arabî'ye Göre İlâhî İsimlerin Âlemde Tecellisi: Allah-Âlem Münasebeti Etrafında Ortaya Çıkan Bazı Problemler”, *Sufi Journal of Scientific & Academic Research* 31 (2013): s. 4,5.

²⁶ Bkz. Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî*, çev. Abdülbaki Gölpınarlı (İstanbul: Şark İslam Klasikleri, 2004), s. 48-50.

²⁷ Bkz. Dilaver Güner, “Mevlâna'nın Eserlerinde Esmâ-i Hüsnâ,” *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 14/1 (2014): s.181.

²⁸ Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Mesnevî-i Nuriye*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 51.

²⁹ Bkz. Necati Aydın, “Mana-Yı Harfi'den Anladığımız Yaklaşımın Allah'ı Dersin İçine Geçirip Anlatmadan Hiçbir Konuyu Açıklayamayız”, *Uluslararası Eğitimcileri Eğitmek Programı IIKV'de Başladı*, (Erişim 18 Ekim 2024), <https://www.iikv.org/i/4095-uluslararasi-egiticileri-egitmek-programi-iikvde-basladi-prof-dr-necati-aydin-mana-yi-harfiden-anladigimiz-yaklasimla-allahi-dersin-icine-gecirip-anlatmadan-hicbir-konuyu-aciklayamayiz>.

³⁰ Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Mesnevî-i Nuriye*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 51.

³¹ Bkz. Küçük Ali Kahveci, “Said Nursî ve İslam'da Bilim: Said Nursî'nin Mana-i Harfi ile Karakter İnşası”, *Katre*, 7 (2019): s. 335-350.

Çocuk edebiyatında mana-i harfi perspektifinin kullanımı, çocukların Allah'ın varlığını ve kudretini kavramalarına yardımcı olur. Literatürde, soyut kavramların ve dini düşüncelerin çocuklara aktarılmasında hikâye ve görsel tabanlı öğrenmenin büyük bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır³². Bu bağlamda, Nursî'nin özellikle *Küçük Sözler* adlı eserinde yer alan hikâyeler, karmaşık dini kavramları anlaşılır hale getirir ve çocukların hayal dünyalarını zenginleştirir. Ahiret ve kader gibi soyut meseleler, meseller yoluyla çocukların da seviyesine indirgenir ve onların manevi farkındalık kazanmaları sağlanır³³.

Çocuk edebiyatının pedagojik ve eğitsel değeri, çocukların hayal gücünü, dil becerilerini ve ahlaki gelişimlerini destekleme kapasitesine dayanır³⁴. Zipes (2009), çocuk edebiyatının eğitici ve eğlendirici yönlerini dengeleyerek, çocukların okuma sevgisini artırırken aynı zamanda değerler eğitime katkı sunduğunu belirtir. Bu çerçevede, mana-i harfi perspektifiyle yazılmış çocuk kitapları, çocukların Allah'ın varlığını ve kudretini daha derin bir şekilde anlamalarına olanak tanır ve onları çevrelerindeki varlıkları manevi bir gözle değerlendirmeye teşvik eder.

Bu yaklaşım, yazarlar ve eğitimciler için önemli fırsatlar sunar. Doğa tasvirleri ve günlük yaşamdaki olaylar, çocukların Allah'ın yaratıcı kudretini kavramalarına yardımcı olur. Örneğin, bir çiçek ya da gökyüzündeki bulutlar, çocuklara yaratıcı gücün somut örnekleri olarak sunulduğunda soyut dini kavramlar daha anlaşılır hale gelir³⁵. Nursî'ye göre, çocuklar Allah'ın yaratıcı gücünü fark ettiklerinde yalnızca bilgi edinmekle kalmaz, aynı zamanda ruhsal ve ahlaki bir gelişim sürecine girerler³⁶.

Sonuç olarak, çocuk edebiyatında mana-i harfi perspektifinin benimsenmesi, eğitimi ahlaki ve manevi bir derinlikle yeniden yapılandırabilir. Çocuklar, bu bakış açısıyla yazılmış eserler aracılığıyla, Allah'ın varlığı ve yaratıcı kudretine dair farkındalık kazanırken, aynı zamanda çevre bilincini de geliştirirler. Çocuk edebiyatı böylece estetik ve eğitici işlevleri bir araya getirerek çocukların bireysel ve toplumsal gelişimlerine katkı sunar.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Tasarımı

Bu bölüm, çocuk edebiyatında “mana-i harfi” perspektifinin nasıl temsil edildiğini anlamak için kullanılan yöntemleri açık ve sistematik bir şekilde ele almaktadır. Araştırmada, tematik analiz çerçevesinde doküman analizi yöntemi uygulanmış ve seçilen hikâye kitaplarındaki semboller, temalar ve anlatı unsurları detaylı olarak incelenmiştir.

2.2. Araştırma Tasarımı

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi temel alınarak tasarlanmıştır. Doküman analizi, yazılı kaynakların detaylı ve sistematik incelenmesi yoluyla içerikte var olan temaların ve kodların belirlenmesine odaklanan bir yöntemdir. Bu yöntem, araştırmacının metinlerin içerdiği anlamı ve mesajları derinlemesine analiz etmesine olanak tanır. Creswell'in (2013) belirttiği gibi, doküman analizi özellikle metin ve görsellerin anlamını keşfetmek için

³² Bkz. Maria Nikolajeva, *Reading for Learning: Cognitive Approaches to Children's Literature*. (Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2010), s. 89

³³ Bkz. Davut Işıkdoğan, "Din Eğitiminde Hikaye Kullanımı ve Said Nursî'de Temsil Metodu Kullanımı", *Muhakemat Uluslararası Risale-i Nur Araştırmaları Dergisi* 1, no. 2 (2022): s. 16.

³⁴ Bkz. Jack Zipes, *Relentless Progress: The Reconfiguration of Children's Literature, Fairy Tales, and Storytelling* (New York: Routledge, 2009), s. 25.

³⁵ Bkz. Syed Muhammad Naquib Al-Attas, *The Concept of Education in Islam: A Framework for an Islamic Philosophy of Education* (Kuala Lumpur: International Institute of Islamic Thought and Civilization, 1980), s. 45.

³⁶ Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Sözler*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 144.

güçlü bir yöntemdir³⁷. Aynı zamanda Bowen (2009), doküman analizinin nitel veri toplama sürecinde sağlam bir araç olarak kabul gördüğünü vurgulamaktadır³⁸.

Bu çalışma, çocuk edebiyatında “mana-i harfi” perspektifinin nasıl temsil edildiğini incelemek amacıyla doküman analizi yöntemine dayanmaktadır. Doküman analizi, yazılı kaynakların sistematik olarak incelenmesi ve bu kaynaklardan belirli temaların ve içeriklerin çıkarılması sürecini kapsar. Bu yöntem, yazılı belgeler üzerinde derinlemesine analiz yapma ve metinlerin içerdiği anlamı daha iyi kavrama imkânı sunar³⁹. Çalışmanın analiz birimleri olarak *Sıfırın Hikâyesi*, *Üç Elif* ve *Merdiven* adlı çocuk hikâye kitapları seçilmiştir.

Kitapların seçiminde belirli kıstaslar göz önünde bulundurulmuştur. İlk olarak, literatürde benzer çalışmalarda genellikle aynı yazarların eserlerine odaklanılmıştır⁴⁰. Bu nedenle, aynı yazarın bu kavramı nasıl temsil ettiğini görmek amacıyla söz konusu üç eser tercih edilmiştir. Araştırmada, *Sıfırın Hikâyesi*, *Üç Elif* ve *Merdiven* adlı hikâye kitapları analiz edilmiştir. Bu eserlerin seçiminde, yazarın dil ve üslubunda “mana-i harfi” perspektifini nasıl yansıttığını görmek temel ölçüt olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında aynı yazarın farklı eserlerinin incelenmesi, dil ve anlatımda tematik tutarlılıkların ve farklılıkların anlaşılmasına olanak sağlamıştır. Yazarın mevcut dört kitabından biyografi türündeki eser dışarıda bırakılarak sadece hikâye kitapları seçilmiştir. Bu seçim, araştırmanın amacına uygun olarak çocukların ahlaki ve dini gelişimine katkıda bulunan sembolik unsurları inceleme ihtiyacına dayanmaktadır.

2.3. Kodlama ve Tematik Analiz Süreci

Bu çalışmada metinlerin yanı sıra, hikâye kitaplarında yer alan görseller de analiz edilmiştir. **Doküman analizi**, yazılı metinlerin ve görsellerin birlikte ele alınarak incelenmesini kapsar. Metinlerin dil ve anlatım tarzı ile görsel unsurların uyumuna odaklanılmış; her iki unsurun bir arada çocukların ahlaki ve dini gelişimlerine nasıl katkı sağladığı belirlenmeye çalışılmıştır. Creswell’in (2013) açık ve eksen kodlama adımları kullanılarak hem metin hem de görseller tematik başlıklar altında sınıflandırılmıştır⁴¹.

Örneğin, **örümcek ağı**, **Ağustos böceği**, **gezegenler** gibi görsel bir unsurun hem metinsel anlatımda hem de resimlerde yer alması, doğanın düzenini sanat ve tefekkürle ilişkilendiren bir bakış açısını yansıttığı için **mana-i harfi** perspektifiyle kodlanmıştır. Görsel analizi sürecinde Bowen’ın (2009) vurguladığı gibi, her bir görsel öge, metinle kurduğu ilişki bağlamında değerlendirilmiştir⁴².

Kodlama sonucunda iki ana tema belirlenmiştir:

³⁷ Bkz. John W. Creswell, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*, 3. bs. (Thousand Oaks: SAGE Publications, 2013).

³⁸ Bkz. Glenn A. Bowen, “Document Analysis as a Qualitative Research Method,” *Qualitative Research Journal* 9, no. 2 (2009): s. 27-40.

³⁹ Bkz. Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 12. baskı (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), s. 67.

⁴⁰ Bkz. Zeki Gürel, “Âkif’in Eserlerinde Çocuk, Çocukluk ve Eserlerinin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi”, *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 4, no. 8 (2016): 185-209.; Bkz. İpek, Ozan. *Çocuk edebiyatı ve çocuk eğitimi çerçevesinde Numan Kartal’ın eserlerinin incelenmesi*. MS thesis. Bursa Uludağ University (Turkey), 2017. s.12-13. ; Bkz. Fahri Çelikten, *Nezihe Meriç’in çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. MS thesis. Marmara Üniversitesi (Turkey), 2019.

⁴¹ Bkz. John W. Creswell, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*, 3. bs. (Thousand Oaks: SAGE Publications, 2013).

⁴² Bkz. Glenn A. Bowen, “Document Analysis as a Qualitative Research Method,” *Qualitative Research Journal* 9, no. 2 (2009): s. 27-40.

1. Doğanın Sanat Eseri Olarak Görülmesi

➤ **Doğa, Sanat ve Tefekkür Kodları:** Örümcek ağı, kelebek, bahar, çiçek, müzik, renk cümbüşü gibi unsurlar, hem metinlerde hem de görsellerde doğanın bir sanat eseri olarak algılandığını ve tefekküre yönlendiren bir yaklaşımı temsil etmektedir.

2. Allah'ın Kudretinin ve Hikmetinin Doğadaki Yansıması

➤ **Kudret ve Hikmet Kodları:** Feza, galaksi, yıldızlar ve Samanyolu Galaksisi gibi unsurlar, evrendeki ilahi düzenin ve Allah'ın kudretinin birer yansıması olarak hem metinsel anlatımlarda hem de görsel betimlemelerde karşımıza çıkmaktadır.

Creswell'in tematik analiz adımları uygulanarak her bir eserde dikkatlice sınıflandırma yapılmıştır. Örneğin, **galaksiler** ve **gökyüzündeki düzen**, Allah'ın hikmetinin doğadaki tezahürünü temsil ederken; **müzik** ve **sanat** unsurları, doğanın tefekkür ile bütünleşmesini ifade eder.

Bu temalar, metinlerde tekrarlanan semboller ve anlatı unsurları temel alınarak belirlenmiştir. Doğa, sanat ve tefekkürü yansıtan semboller, **güneş sistemi**, **galaksiler** ve **tabiattaki düzen** gibi unsurlar, Allah'ın emirlerinin doğada nasıl tezahür ettiğini ortaya koyan semboller olarak kodlanmıştır.

Her kitap, metin ve görseller birlikte incelenerek analiz edilmiştir. Görsellerin metinlerle kurduğu anlam bağları ve bu bağların çocukların gelişimine katkısı tematik analiz sürecinin merkezinde yer almıştır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde belirlenen üç hikâye kitabı, metin ve görseller açısından analiz edilmiştir. Doküman analizinin amacı, her bir metinde “mana-i harfi” perspektifinin nasıl yansıtıldığını anlamaktır. Metinlerde kullanılan dil ve görseller, çocukların ahlaki ve dini gelişimlerine nasıl katkıda bulunduğu açısından değerlendirilmiştir. Bowen (2009), doküman analizinin yazılı belgelerin anlamını çözümlenme sürecinde güçlü bir yöntem olduğunu ifade etmektedir⁴³.

2.5. Güvenirlilik ve Geçerlik

Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliğini artırmak amacıyla veri toplama ve analiz süreçleri titizlikle açıklanmıştır. Analiz edilen veriler bir başka araştırmacı tarafından çapraz kontrol edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2021), nitel araştırmalarda güvenilirliğin artırılması için çapraz kontrolün önemini vurgulamaktadır⁴⁴. Bu yaklaşım, araştırmanın şeffaflığını artırarak sonuçların tutarlılığını sağlamıştır.

2.6. Etik İlkeler

Araştırmada etik kurallara uyulmuş, analiz edilen eserler yazarına ve yayınevlerine uygun şekilde atıf yapılarak kullanılmıştır. Araştırma sürecinde bulgular tarafsız bir şekilde sunulmuş, manipülasyondan kaçınılmıştır.

---

⁴³ Bkz. Glenn A. Bowen, “Document Analysis as a Qualitative Research Method,” *Qualitative Research Journal* 9, no. 2 (2009): s. 27-40.

⁴⁴ Bkz. Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021).

3. Bulgular

Bu çalışmanın bulguları, *Sıfırın Hikâyesi*, *Üç Elif* ve *Merdiven* adlı çocuk hikâye kitaplarının içerik analizinden elde edilen sonuçlara dayanmaktadır. Analiz, bu eserlerdeki anlatıların “mana-i harfi” perspektifini nasıl yansıttığını incelemekte ve bu yaklaşımın çocukların dinî ve ahlaki gelişimlerine nasıl katkı sağlayabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu perspektif, doğadaki varlık ve olayların Allah’ın isim ve sıfatlarının bir tecellisi olarak görülmesi gerektiğini vurgulamakta ve okuyucuların tefekkür dünyasını zenginleştirmeyi hedeflemektedir. Aşağıda, bu perspektifin eserlere nasıl yansıtıldığına dair örnekler ve analizler sunulmaktadır.

Alıntılarda, konuyla en uyumlu ifadelere yer verilmeye özen gösterilmiştir. Ancak hikâyelerin karşılıklı diyaloglara dayalı yapısı nedeniyle, okuyucuların yalnızca seçilen alıntılardan yola çıkarak bağlamı tam olarak kavrayamama ihtimali bulunmaktadır. Bununla birlikte, eserin tamamını aktarmak mümkün olmadığından, temayı en iyi yansıtan alıntılar dikkatle seçilmiş ve gerekli bağlam sağlanarak sunulmuştur.

Eserler, 2021-2024 yılları arasında yazıldıkları için, muhtevaları hakkında genel bir bilgi verilmesi uygun görülmüş ve bulgulara geçmeden önce eserler hakkında kısa bir özet sunulmuştur.

3.1. Sıfırın Hikâyesi, Üç Elif ve Merdiven: Eserlerin Kısa Muhtevaları

Sıfırın Hikâyesi: Sıfır, diğer rakamlar tarafından dışlanır ve bir süre yalnız kalır. Bu süreçte doğayı gözlemler, tabiatta var olan dengeyi ve uyumu anlamaya çalışır. Aynı zamanda, arkadaşlarının kendisini neden aralarına kabul etmediğini sorgular. Bir süre sonra, diğer rakamlar sıfırın değerini ve önemini fark ederler. Onun katkısı olmadan eksik kaldıklarını anlar ve sıfır aralarına kabul ederler. Böylece, sıfırla birlikte güçlü bir dostluk kurarlar.

Üç Elif: Arapça harfler sınıfının samimi arkadaşları olan üç elif, farklı alanlara ilgi duyar: biri fizik, biri kimya, diğeri ise matematikle ilgilenir. Onlar için bu bilimler, Allah’ın evrene koyduğu yasaları anlamının birer anahtarıdır. Meraklı ve bilgili yapıları sayesinde sık sık öğretmenleri ve arkadaşlarıyla tartışmalara girerler. Ancak ikna kabiliyetleri ve ispat güçleri sayesinde bu tartışmaları kazanır ve yeni dostluklar kurmayı başarırlar. Üç elifin en önemli özelliklerinden biri de birlikte hareket etmeye, güç birliği yapmaya ve birbirlerine destek olmaya inanmalarındır.

Merdiven: Diğer iki hikâyeden biraz daha bağımsız olan bu eserde, hayatında karşılaştığı zorluklarla mücadele eden bir baba anlatılır. Akıllı ve sağduyulu olmasına rağmen, işsizlik ve ekonomik sıkıntılarla başa çıkmakta zorlanır. Yaşadığı bu zorluklar zaman zaman onu isyana sürüklese de, derin düşüncelere dalar ve iç dünyasında sorgulamalara yönelir. Bu zorlu süreç, ona her şeye kadir olan bir Allah’ın varlığına dair yeni bir bakış açısı kazandırır. İş arayışı sürerken, sonunda değerli fikirleri büyük iş insanlarının dikkatini çeker ve böylece sıkıntılı dönemini aşmayı başarır.

3.2. Doğanın Bir Sanat Eseri Olarak Görülmesi

Kitaplarda sıkça karşılaşılan bir tema, doğadaki varlıkların ve olayların Allah’ın yaratıcı sanatının birer yansıması olarak ele alınmasıdır. *Sıfırın Hikâyesi* adlı eserde geçen bir pasaj bu bakış açısını açıkça ortaya koymaktadır:

“(…)Tabiatın sahnesinde, karıncaların kusursuz işleyen toplumsal düzenini uzun bir süre derin bir merakla gözlemleyen Sıfır, nihayet ilgisini diğer böceklerin ritmik danslarına çevirdi. Baharın esintisiyle birlikte, tüm canlılar yuvalarından dışarı

fırlamışlardı ve doğanın büyüklüğüne katılmışlardı. Renk cümbüşü içinde süzülen kelebekler, çiçeklerin arasında hızla gezinen arılar, kendi eviyle adımlarını atan yavaş salyangozlar ve tırtılların birbiriyle uyumlu hareketleri, adeta bir müzik eseri gibi akıyordu. Her birinin yaptığı hareket, bir diğerine göre mükemmel bir uyum içindeydi, doğanın büyüleyici senfonisi (...) Bir köşede tezgâhını kurmuş olan örümcek, ustalıklı dokuduğu ağlarıyla adeta bir sanat eseri sergiliyordu. Örümceğin ağları, en yetenekli mimar ve mühendisleri bile hayran bırakacak kadar güzeldi. Sıfır, bu manzarayı izlerken her bir detayın ne kadar dengeli ve muhteşem göründüğüne hayran kaldı. (...) Ancak Sıfır, gözlem yaparken başka bir şeyi de fark etti: Böcekler, sanki bir orkestradaymış gibi hep birlikte harika bir müzik yapıyorlardı. Ağustos böceği, bu orkestranın şefi gibiydi ve hepsi uyum içinde muhteşem bir konser veriyordu. Sıfır, bir süre boyunca bu doğal konseri izleyerek ve dinleyerek kendini büyülenmiş gibi hissetti. (...) Doğadaki bu harikulade olayların, akılsız hayvanlar ve hissiz bitkiler tarafından nasıl organize edilebileceğini düşündü. ‘Tüm bunları bu şekilde ustalıklı sevk eden biri olmalı’⁴⁵”

Alıntıda, doğadaki varlıklar – karıncalar, kelebekler, örümcekler, arılar, salyangozlar, tırtıllar ve çiçekler – yalnızca fiziksel varlıklarıyla değil, işlevleri ve olağanüstü yetenekleriyle ele alınmıştır. Ancak bu varlıkların başarıları, akıl ve bilinçle değil, Allah’ın onları nasıl yarattığı ve yönlendirdiği çerçevesinde düşünülmektedir. Örümcek ağı, mükemmel yapısıyla Allah’ın yaratıcı gücüne işaret eder; karıncaların kusursuz toplumsal düzeni ve doğanın büyüleyici senfonisi ise ahengi temsil eder. Ancak burada kritik bir fark vurgulanır: Bu varlıkların eylemleri, bilinçlerinden değil, Allah’ın onlara yüklediği ilahi düzen ve ilhamdan kaynaklanır. Bu, mana-i harfi kavramına tam olarak uyan bir durumdur: Varlıkların anlamı, kendi başlarına değil, Allah’ın yaratıcı kudretiyle bağlantılıdır.

Pasajın sonunda, Sıfır’ın “Tüm bunları bu şekilde ustalıklı sevk eden biri olmalı” düşüncesi, doğadaki olayların arkasında mutlak bir iradenin olduğunu fark etmesini yansıtır. Bu, mana-i ismi bakış açısını aşarak, mana-i harfi perspektifine geçildiğini gösterir. Sıfır, başlangıçta doğadaki olayları yalnızca hayranlıkla izlerken, sonunda tüm bu düzeni kuran ve yöneten bir yaratıcıya işaret eder. Böylece, sıradan görünen doğa olayları bile Allah’ın isim ve sıfatlarının tecellisi olarak değerlendirilir.

Bu bakış açısı, çocukların doğa ve çevreye yönelik farkındalıklarını artırırken, varlıkları yalnızca biyolojik işlevleriyle değil, Allah’ın yaratıcı sanatının bir parçası olarak görmelerine yardımcı olur. Dolayısıyla, alıntı mana-i harfi perspektifine uygun olarak yorumlanabilir ve çocuklara varlıkların gerçek anlamda nasıl değerlendirileceği konusunda güçlü bir mesaj sunar.

Nursî, eserlerinde sıkça arı, örümcek ve bülbül gibi canlıların ilhamla hareket ettiğinden bahseder. Bu varlıkların eylemleri, bilinç ya da iradeyle değil, Allah’ın onlara verdiği ilham ve görevle açıklanır. Nursî, her canlının kendisine ait bir görevle yaratıldığını ve bu görevin varoluşlarına anlam kazandırdığını belirtir. Arının başındaki “sandukçaya” yerleştirilen görev listesi⁴⁶, Allah’ın yaratıcı kudretinin bir yansımasıdır. Böylece arı, örümcek ve bülbül, sadece biyolojik işlevleriyle değil, ilahi emirleri yerine getiren varlıklar olarak anlam kazanır. Bu yaklaşım, mana-i harfi kavramıyla tamamen uyumludur. Mana-i harfi, varlıkların anlamını kendilerinde değil, Allah’a işaret etmelerinde bulur. Nursî’nin bu bakışı, arının bal yapmasını

⁴⁵ Bkz. Rânâ Yılmaz, *Sıfırın Hikâyesi* (Ankara: Vova Yayınevi, 2024), s. 29-30.

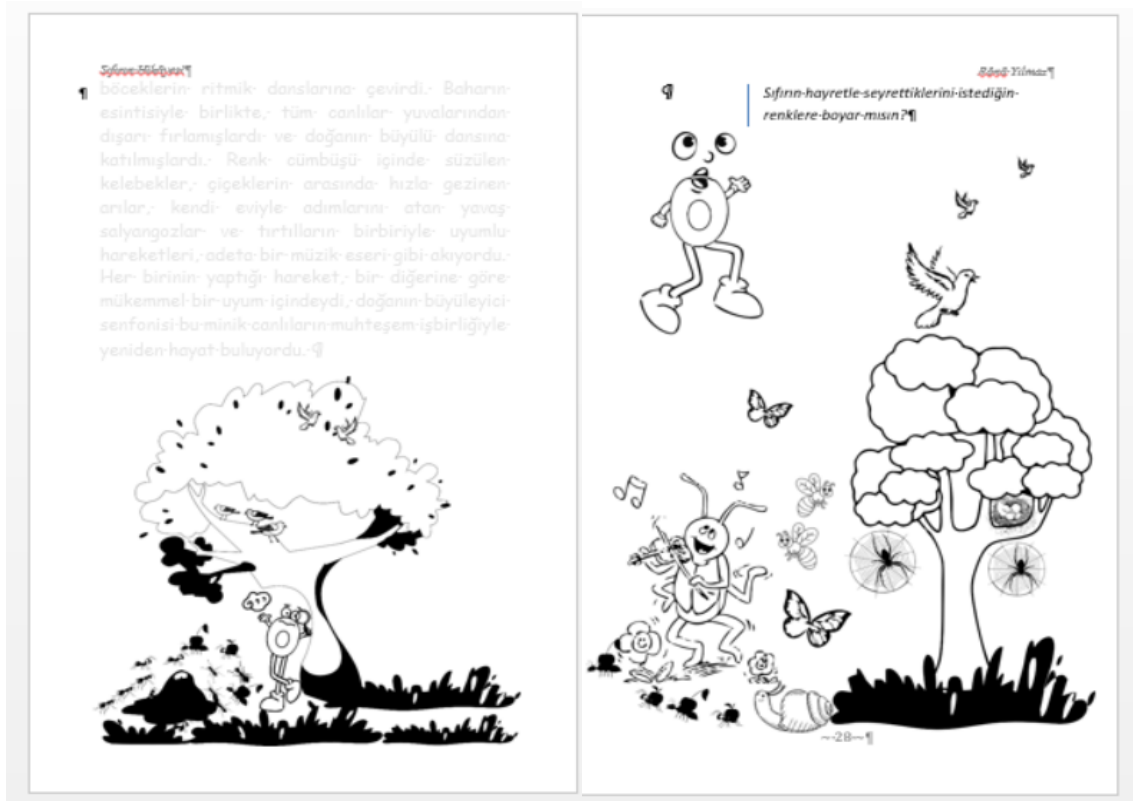
⁴⁶ Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Lemalar*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), s. 126.

yalnızca biyolojik bir süreç değil, Allah'ın hikmet ve rahmetinin bir tecellisi olarak değerlendirir. Ayrıca, bu görevlerin canlılara ilham ve içgüdü yoluyla verildiğini, canlıların bu görevleri lezzet ve ihtiyaç duygusuyla yerine getirdiğini ifade eder. Bu düşünce, İbnü'l-Arabî'nin "varlıkların Allah'ın isim ve sıfatlarının birer tecellisi olduğu" görüşüyle de örtüşür.

Nursî'nin 'Kitab-ı Mübîn' (Allah'ın evrendeki yasaları) kavramı, doğadaki her şeyin bir anlam ve görev taşıdığını vurgular. Doğada hiçbir şeyin başıboş olmadığı ve her varlığın Allah'ın emriyle hareket ettiği düşüncesi, 'mana-i harfi' perspektifini açıkça ortaya koyar. Bu yaklaşım, *Sıfır'ın Hikâyesi* pasajında yer alan arı, örümcek ve diğer varlıkların, Allah'ın Sâni' sıfatıyla yaratıcılığını yansıttığı fikrini pekiştirir.

Yukarıdaki alıntının yapıldığı *Sıfır'ın Hikâyesi* kitabının ilgili sayfalarında pasajda ifade edilenler **Görsel 1**'deki gibi tasvir edilmiştir.

Görsel 1. Doğanın Bir Sanat Eseri Olarak Görülmesinin Sıfır'ın Hikâyesi'deki Görsel Sunumu

Görsel 1'deki unsurlar, varlıkların yalnızca kendileri için değil, Allah'ın yaratıcı kudretine işaret etmeleriyle anlam kazandığını göstermektedir. İlk görselde Sıfır karakteri, çevresindeki canlıları hayretle gözlemlerken; ikinci görselde ağaç, örümcek ağı ve diğer küçük varlıklar bir arada sunulmuştur. Bu tasvirler, mana-i harfi kavramına uygun bir bakış açısı sergiler. Sıfır'ın gözlem ve hayret içinde olması, doğadaki varlıkların kendi başlarına anlam taşımadığını, ancak Allah'ın yaratıcı kudretine işaret ederek bir 'mana' kazandığını fark ettiğini gösterir. Bu durum, hikâyede geçen 'Doğadaki bu harikulade olayların... organize edilebilmesi için bir iradenin var olması gerektiğini düşündü' ifadesiyle doğrudan örtüşmektedir.

Sıfır'ın doğayı gözlemleyerek tefekküre dalması, Allah'ın isim ve sıfatlarını keşfetme sürecine işaret eder. Örümcek ağı ve diğer varlıkların uyum içinde tasvir edilmesi, her birinin daha büyük

bir sistemin parçası olduğunu hissettirir. Örümceğin ağını örerken sergilediği ustalık, Said Nursî'nin arı ve örümcek gibi canlıları Allah'ın sanatına işaret eden varlıklar olarak ele aldığı görüşüyle paralellik taşır.

Görsellerin, çocukların soyut kavramları somut öğeler aracılığıyla anlamasını sağlaması amaçlanmıştır. Doğadaki varlıkların uyumu ve işlevleri, çocuklara Allah'ın isimlerine ve sıfatlarına işaret eden bir tefekkür penceresi açar. Böylece, Sıfır'ın etrafındaki kuş, kelebek ve örümcek gibi varlıklar bağımsız unsurlar değil, ilahi düzenin bir parçası olarak aktarılır. Bu tasvirler, mana-i harfî perspektifinin pedagojik yöntemlerle çocuklara öğretimini mümkün kılar.

3.3. Allah'ın Kudretinin ve Hikmetinin Doğadaki Yansıması

Eserlerde doğadaki her varlık ve olay, Allah'ın kudretini ve hikmetini yansıtan birer delil olarak sunulur. *Merdiven* adlı eserde, insanın evrene bakarak fiziksel olguların ötesindeki düzeni fark etme süreci işlenir:

“(...) Fezadaki milyarlarca galaksiyi, her bir galaksi içinde yer alan milyarlarca yıldızı tefekkür etti. Lisedeyken en sevdiği ders olan astronomide tartıştıkları konuları hatırladı. Öğretmenleri Samanyolu Galaksisinde yüz milyar ila bir trilyon arasında yıldız olduğundan söz etmiş, Kehkeşan benzeri yüz milyar galaksi olduğunu, her galakside ortalama iki yüz milyar yıldız bulunduğunu söylemişti. İnsan havsasasının anlamakta güçlük çektiği birbiri içinde girift olan bu sistemlerin nasıl muhteşem bir ahenk ve bir mizan içinde hareket ettiklerini anlamaya çalıştı, ‘maşallah, suphanallah’ diyerek hayretini dışa vurdu. (...) Sonra bir ev gibi içinde bulunduğu Dünya gezegenini düşündü. Dünya, Samanyolu Galaksisinde küçük bir yeri olan güneş sistemi içinde yer alan on üç gezegenin en küçüğü olmasa da küçüklerinden biriydi. Diğer gezegenlere kıyasla küçük bir gezegen olan Dünyada bile her gün gördüğü, karşılaştığı hayvani ve nebati milyonlarca canlı yaşıyordu. Her birinin yiyeceği ayrı, giyeceği ayrı, kendini koruyan silahtı ayrıydı, bütün bu işleri karışmadan, karıştırmadan idare eden, her mahlûka ihtiyacı olanı veren kudretli, bir el olduğunu düşündü.⁴⁷”

Bu alıntı, derin bir tefekkür, kozmik düzen, hikmet ve tevhid (birlik) perspektifini yansıtır. *Merdiven* kitabındaki bu pasaj, insanın evreni gözlemleyerek fiziksel olguların arkasındaki ilahi düzeni fark etme sürecine vurgu yapar. Baba figürü, evrendeki büyük sistemler ile insan hayatındaki küçük ayrıntılar arasında bağ kurar ve böylece Allah'ın kudretini ve adaletini anlamaya çalışır.

Baba, gökyüzüne bakarak galaksiler ve yıldızlarla meşgul olur. Astronomik büyüklüklerin kendi başlarına değil, ilahi bir düzen ve ahenk içinde hareket ettiğini fark eder. Bu düşünce, mana-i harfî perspektifine uygundur; her varlık, Allah'ın yaratıcı kudretine işaret eden bir anlam taşır.

Aynı zamanda baba, Dünya gibi nispeten küçük bir gezegenin bile mucizevi bir şekilde idare edildiğini fark eder. Milyonlarca canlı türünün yiyecek ve korunma gibi ihtiyaçlarının birbirine karışmadan karşılanması, evrende kaos yerine bir ölçü ve düzen bulunduğunu gösterir. Her canlının rızık ve korunma yollarının farklı olması, bu karmaşık düzenin tesadüfen değil, ilahi bir hikmetle gerçekleştiğine işaret eder. Bu farkındalık, babaya huzur ve rahatlık verir.

Son olarak, baba evrendeki her varlığın Allah'ın düzenine işaret ettiğini fark ederek hayranlık ve teslimiyet duygusu yaşar. “Maşallah, subhanallah” diyerek, evrenin büyüklüğü ve mükemmel düzeni karşısında kendi aciziyetini kabul eder. Bu düşünceler, insanın Allah'ın kudreti karşısında isyan değil, şükür ve teslimiyet içinde olması gerektiği mesajını taşır.

⁴⁷ Bkz. Rânâ Yılmaz, *Merdiven* (İstanbul: Kutlu Yayınevi, 2024), s. 51-53.

Yukarıda *Merdiven* adlı eserden yapılan alıntıya ilişkin ilgili safalarda **Görsel 2**'deki gibi tasvir edilmiştir

Görsel 2. Allah'ın Kudretinin ve Hikmetinin Doğadaki Yansımasının Merdiven'deki Görsel Sunumu

Görsel 2'de bir adamın galaksilere ve yıldızlara bakarak tefekkür etmesi, varlıkların sadece fiziksel olarak değil, aynı zamanda bir anlam ve hikmet içerdiğini gösteriyor. Mana-i harfi perspektifinde, bir şeyin anlamı kendisinde değil, işaret ettiği yüce kudrette aranır. Bu durumda, galaksileri ve yıldızları inceleyen adam, evrenin yapısına bakarken arkasındaki ilahi düzeni ve yaratıcının sanatını fark ediyor (bunlar metinde geçiyor görselle birlikte düşünülmeli).

Adamın uzaya ya da galaksilere bakması, düşünceye dalmış haliyle, varlıkların yüzeysel anlamlarının ötesine geçtiğini simgeliyor. Galaksilere bakarak bir düzen, anlam, ya da ilahi işaret aramak, tam olarak mana-i harfi perspektifiyle uyumludur.

Burada yıldızlar ya da galaksiler yalnızca fiziksel yapılar olarak değil, Allah'ın kudretini ve yaratıcı sanatını yansıtan işaretler olarak yorumlanabilir. Yani, evrenin genişliğini görmek, insanın varlıkların ötesinde yatan anlamı keşfetme sürecini yansıtır.

Mana-i harfi bakış açısına göre, varlıkların değerini ve anlamını onlar üzerinden değil, onlar vasıtasıyla Allah'ın isim ve sıfatları üzerinden anlamak esastır. Bu görselde de adamın göklere bakarak tefekkür etmesi, varlıkların yalnızca bir fiziksel yapıdan ibaret olmadığını; aksine, ilahi düzeni gösterdiğini düşündüğünü ima eder.

Sonuç olarak, bu görsel mana-i harfi bakış açısını güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Adamın galaksilere bakarak kendini ve evreni sorgulaması, varlıklara yüzeysel değil, derin ve hikmetli bir bakış açısıyla yaklaşmasını temsil eder.

Kudret teması yazarın diğer eseri olan *Üç Elif*'te aşağıda verilen pasajlardaki gibi geçmektedir.

“(...) sivrisineğin gözünü yaratan kudret ile güneşi yaratan kudret aynı olmalıydı ki birbirinin ihtiyacını bilebilsinler. Yoksa güneşsiz bir göz çok anlamsız olurdu. Ya da pirenin midesini yaratan güçle güneş sistemini yaratan güç birbirinden bağımsız olabilir miydi? Midenin ihtiyacının karşılanabilmesi için bütün bir sistemin senkronize çalışması gerekiyordu. Aradaki bu ilişkiyi görememek... Asıl körlük bu olmalıydı. Her bir meseleyi bir sebeple açıklamaya çalışmak hiçbir şeyi açıklayamıyordu. Bilimi bir sebebe indirgemek bilimi değersizleştirmektir. Sivrisineğin gözü, pirenin midesi gibi hakikatte muhteşem, görünüşte basit ve küçük şeyler bile başlı başına everenin tek bir el tarafından idare edildiğine açık bir delildi.”⁴⁸

Bu pasajda, yazar doğadaki en küçük varlıklar ile devasa kozmik düzenin tek bir kudret eliyle idare edildiğini vurgulamaktadır. Sivrisineğin gözü ve pirenin midesi gibi küçük ve basit görünen organlarla, güneş sistemi gibi devasa yapılar arasında kurulan ilişki, Allah'ın yaratıcı gücünün hem mikro hem de makro düzeyde mutlak olduğunu ortaya koyar. Kudret kavramı, burada yalnızca yaratma fiiline değil, aynı zamanda yaratılan unsurlar arasındaki kusursuz uyuma da işaret etmektedir.

Bu anlatım, mana-i harfi perspektifiyle birebir örtüşmektedir. Pasajda, sivrisineğin gözünün veya pirenin midesinin, görüldüğünden daha büyük bir hikmetin parçası olduğu belirtilir. Yaratılışın herhangi bir parçasını diğerinden bağımsız görmek, hakikatin göz ardı edilmesi olarak değerlendirilir. Göz ve güneş ya da mide ve güneş sistemi arasındaki ilişkiler, varlıkların birbirine bağlı olduğunu ve bu düzenin yalnızca Allah'ın kudretiyle açıklanabileceğini göstermektedir.

Ayrıca, pasajda bilimsel bakış açısına eleştirel bir yaklaşım sergilenmektedir. Yazar, bilimi

⁴⁸ Bkz. Rânâ Yılmaz, *Üç Elif*, (İstanbul: Kutlu Yayınevi, 2022), s. 42.

sadece sebeplerle sınırlamanın bilimi değersizleştirdiğini ve hakikate ulaşmayı engellediğini ifade eder. Bu bakış açısı, sebeplerin ötesinde, her şeyin Allah'ın ilmi ve kudreti ile varlık bulunduğunu vurgular. Böylece, yazar doğada basit görünen varlıkların dahi evrenin büyük düzeniyle senkronize bir şekilde işlediğini, bunun da Allah'ın her şeye hükmeden kudretinin bir delili olduğunu ortaya koyar.

Sonuç olarak, bu pasaj, Allah'ın kudretinin hem küçük hem de büyük varlıklarda aynı derecede tecelli ettiğini ve tüm varlıkların ilahi bir düzenin parçası olduğunu vurgular. Bu düzenin anlaşılması, insanı sadece fiziksel sebeplerle sınırlı bakış açısının ötesine geçmeye ve ilahi hikmeti kavramaya yönlendirir.

Üç Elif adlı eserde geçen bir öğrencinin, öğretmenine yönelik sorularıyla doğadaki kanunlar ve bu kanunların arkasındaki kudret hakkındaki düşüncelerini dile getirdiği bir diyalogu yansıtmaktadır. Öğrencinin soruları, evrendeki düzeni yalnızca fiziksel kanunlarla açıklamanın eksik bir yaklaşım olduğunu vurgular. Bu eleştirel yaklaşım, hem Allah'ın kudretine işaret eden mana-i harfi perspektifini hem de bilimin ilahi bir düzenle uyum içinde anlaşılması gerektiği fikrini destekler.

“öğretmenim, evrendeki sistemleri açıklarken siz, bunları ‘kanun’ diye tanımlıyorsunuz bu doğru fakat eksik bir yaklaşım, siz kanunu kudret şeklinde ifade ediyor, zihinlerimizde bu şekilde bir algı oluşturuyorsunuz. Sizce bu kanunlar kendiliğinden mi oluyor, o kanunları koyan birisi yok mu? Böylesine muhteşem, harika işler kendiliğinden olabilir mi? Siz buna inanıyor musunuz? Neden sürekli kanundan bahsediyorsunuz da kanunu koyandan hiç bahsetmiyorsunuz? Dersin başından beri parmak kaldırıyorum ama siz bana sadece bir kere söz verdiniz demek ki burada bir kural var ve bu kuralı koyan ve uygulayan birisi var. Biz şimdi sınıfta bu kuralı koyan birisi yok dersek sizi inkâr etmiş olmaz mıyız? Sizi yok saymamız sizin hoşunuza gider mi? Bu terbiyesizliği cezasız bırakır mısınız?”⁴⁹

Bu pasaj, Allah'ın kudretinin yalnızca kanunlarla sınırlandırılmayacağına ve evrendeki düzenin arkasında bir yaratıcı iradenin varlığına işaret eder. Öğrencinin öğretmenine yönelttiği sorular, bilimi yalnızca kanunlarla açıklamanın hakikatin tamamını yansıtmadığına dair güçlü bir sorgulamadır. Burada, yazar kudret temasını vurgulayarak, kanunların varlığının ancak bu kanunları koyan bir iradeyle anlam kazanacağını savunur.

Öğrenci, sınıfta uygulanan kurallar örneği üzerinden öğretmenine şu mesajı verir: Eğer sınıf düzeni bir kural koyucunun varlığını gerektiriyorsa, aynı şekilde evrendeki mükemmel düzen de bir yaratıcı iradeyi gerektirir. Bu bağlamda, insanın kanunları var eden iradeyi inkâr etmesi, yalnızca o düzene değil, düzeni kuran iradeye karşı da bir saygısızlık olarak sunulur. Buradaki sorgulayıcı diyalog hem Allah'ın kudretinin evrendeki işleyişe nasıl yansıdığını hem de insanın bu işleyiş karşısında sorumluluk duyması gerektiğini ifade eder.

Öğrencinin, öğretmenin kendisine söz hakkı vermemesi örneğini kullanarak yaptığı çıkarım, evrensel düzenin işleyişinin rastgele değil, bilinçli bir iradeye dayandığını vurgular. Bu noktada mana-i harfi perspektifi belirginleşir; yani, evrendeki her şeyin yalnızca kendi varlığından ibaret olmadığı, aksine Allah'ın kudretine işaret eden işaretler taşıdığı anlatılır.

Sonuç olarak, bu pasaj, Allah'ın kudretinin evrendeki düzen ve kanunlarda nasıl görüldüğünü, kanunları yalnızca fiziksel sebeplerle açıklamanın eksik bir yaklaşım olduğunu güçlü bir şekilde

⁴⁹ Bkz. Rânâ Yılmaz, *Üç Elif*, (İstanbul: Kutlu Yayınevi, 2024), s. 42.

ifade eder. Öğrencinin eleştirisi, insanın ilahi düzen karşısında inkâr değil, takdir ve teslimiyet içinde olması gerektiğini vurgulayan bir farkındalığa işaret eder.

Merdiven adlı eserde geçen alttaki pasaj, Allah'ın kudret ve hikmetinin doğadaki işleyişte nasıl görüldüğüne başka bir örnektir:

“(...) Daldığı âlemden bir ara Hz. Süleyman ile karıncanın muhaveresine rasgeldi. Bu konuşma onu tatlı bir tebessüme sevk etti. Kendi kendine; “öyle ya her canlıya yiyeceği, giyeceği ölçülü bir şekilde gönderiliyor, hiçbirisi unutulmuyor, Süleyman unutsa da yaratan biran bile unutmuyor” dedi. Baba, daldığı düşünce ikliminde gözünün gördüğü, aklının erdiği her şeyi düşünüyordu; yer kürede insan elinin değmediği yerlerdeki nezaleti düşündü, her gün binlerce canlı ölüyordu ama hiçbir yerde bir görüntü kirliliği, bir kokuşma olmuyordu, bir karışıklık, bir ihtilal yaşanmıyordu. (...)”⁵⁰

Bu pasajda, Hz. Süleyman ile karıncanın hikâyesine yapılan atıfla, Allah'ın tüm canlıların ihtiyaçlarını zamanında ve ölçülü bir şekilde karşıladığı vurgulanır. Kudret teması, Allah'ın her canlıya, hatta en küçük varlıklara bile yiyecek ve giyecek sağlaması üzerinden işlenmektedir. Bu düzenin, insanlar unutsa ya da aksatsa bile kesintisiz sürdüğüne dikkat çekilmesi, ilahi kudretin mutlak olduğunu ifade eder.

Pasajda ayrıca, doğadaki kusursuz temizlik ve düzen, hikmet temasının altını çizer. Binlerce canlının ölmesine rağmen herhangi bir kaosun, kokuşmanın ya da karışıklığın olmaması, Allah'ın hikmetli idaresinin bir işareti olarak sunulmuştur. İnsan elinin değmediği yerlerde bile doğanın ahenk içinde olması, ilahi bir bilgelik ve düzenin varlığına işaret eder. Bu anlayış, Allah'ın her şeyi en iyi şekilde yönetip düzenlediğini ve hiçbir şeyi tesadüflere bırakmadığını ortaya koyar. Kudret, Allah'ın her varlığa ihtiyacını eksiksiz ve zamanında vermesiyle; hikmet ise doğadaki denge, temizlik ve düzenin kesintisiz bir şekilde sağlanmasıyla ifade edilmektedir.

Sonuç olarak, her üç hikâye de çocuk edebiyatında mana-i harfî bakış açısını yansıtan içeriklere sahiptir. Gerek *Sıfır'ın Hikâyesi*'nde sanat ve tefekkür, gerekse *Üç Elif*'te doğanın ilahi bir düzenin yansıması olarak sunulması, gerek *Merdiven*'de alıntılarla yapılan çıkarımların uyumlu ve tutarlı olduğunu göstermektedir.

Tartışma

Bu çalışmanın bulguları, çocuk hikâye kitaplarının mana-i harfî perspektifi ile nasıl ilişkilendirildiğine dair önemli içgörüler sunmaktadır. Çalışmada incelenen *Sıfırın Hikâyesi*, *Üç Elif*, ve *Merdiven* gibi eserlerde, doğanın bir sanat eseri olarak ele alınışı, Allah'ın isim ve sıfatlarının yansıması olarak yorumlanmış, çocuklara ilahi bir bakış açısı kazandırılmak istenmiştir. Metinlerdeki olaylar, yalnızca biyolojik veya fiziksel işlevlerle sınırlı kalmayıp, derinlemesine bir düşünce sürecine kapı aralamaktadır. Çocukların, varlıkları sadece kendi başlarına değil, Allah'ın yaratıcı kudretiyle bağlantılı olarak anlamaları teşvik edilmektedir.

Örneğin, *Sıfırın Hikâyesi*'nde örümcek ağı, sanat eseri gibi betimlenirken, karıncaların düzenli yaşamı bir senfoniye benzetilmiştir. Ancak bu olaylar, mana-i ismi bakış açısıyla değil, Allah'ın ilahi düzeni ile ilişkilendirilmiştir. Çocukların bu süreçte doğayı sadece bir gözlem nesnesi olarak değil, ilahi işaretlerin bir yansıması olarak görmeleri sağlanmaktadır. Bu yaklaşım, *Merdiven* kitabında astronomik olayların ele alınışıyla da kendini gösterir. Galaksiler, yıldızlar ve gezegenlerin düzeni, yalnızca fiziksel büyüklüklerle değil, Allah'ın yaratıcı gücüyle açıklanır. Bu

⁵⁰ Bkz. Rânâ Yılmaz, *Merdiven* (İstanbul: Kutlu Yayınevi, 2024), s. 54.

eserler, çocukların günlük olaylara bakışını değiştirmeyi, derin bir tefekkür süreci geliştirmeyi amaçlar.

Ayrıca, bu kitaplarda ele alınan temaların, Said Nursî'nin eserleriyle güçlü bir bağ kurduğu görülmektedir. Nursî, arı ve örümcek gibi canlıların bilinçli eylemlerinin arkasında Allah'ın ilham ve kudretini arar. Aynı şekilde çocuk hikâyeleri de, canlıların işlevlerinin biyolojik sınırların ötesinde anlamlar taşıdığını öğretir. Burada önemli olan, mana-i harfi perspektifinin pedagojik bir araç olarak çocuklara sunulmasıdır. Görsel anlatımlarla desteklenen bu eserler, çocukların soyut kavramları daha iyi anlamasını sağlarken, doğadaki uyumun ilahi bir düzenin yansıması olduğunu hissettirmektedir.

Sonuç

Bu araştırma, çocuk hikâye kitaplarının, çocukların dini ve felsefi düşünce dünyalarını şekillendirme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. *Sıfırın Hikâyesi*, *Merdiven* ve *Üç Elif* gibi eserler, mana-i harfi bakış açısını estetik, tefekkür ve pedagojik unsurlarla başarılı bir şekilde birleştirir. Çocukların, varlıkları yalnızca fiziksel yapılarıyla değil, ilahi işaretlerle anlamlandırılmalarına yardımcı olmak, onların çevreye ve doğaya daha derin bir anlam yüklemelerine olanak tanır. Said Nursî'nin fikirleriyle uyum içinde olan bu kitaplar, çocuklara erken yaşlardan itibaren evrendeki varlıkların derin bir anlam içerdiğini fark ettiren bir bakış açısı sunar.

Araştırmanın bulguları, çocuk hikâye kitaplarının hem edebi hem de dini eğitim açısından önemli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Eserlerdeki mana-i harfi perspektifi, çocukların varlıkları ve doğayı sadece fiziksel özellikleriyle değil, yaratıcı kudretin tecellisi olarak değerlendirmelerine olanak sağlar. Bu yaklaşım, çocukların tefekkür ve dini düşünme kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olurken, onlara ilahi düzenin bir parçası olduklarını fark ettirir. Sonuç olarak, bu tür eserlerin çocukların düşünsel ve manevi gelişimine katkıda bulunduğu, dini eğitimde önemli bir araç olduğu gözlemlenmiştir.

Öneriler

- 1. Çocuk Edebiyatında “Mana-i Harfi” Perspektifinin Yaygınlaştırılması:** Bulgular, incelenen çocuk kitaplarında **mana-i harfi** bakış açısının, varlıkların yalnızca fiziksel yönleriyle değil, Allah'ın isim ve sıfatlarına işaret eden unsurlar olarak ele alındığını göstermektedir. Bu perspektif, çocukların yaratılışın hikmetlerini anlamalarına ve Allah'ın kudretini keşfetmelerine yardımcı olabilir. Bu nedenle, çocuk edebiyatı yazarları, hikâye ve masallarda **mana-i harfi** bakış açısını daha yaygın kullanarak, çocukların dini tefekkürlerini zenginleştirebilir. Eğitimciler, bu tür kitapları daha geniş kitlelere ulaştırmak için okul müfredatlarına ve önerilen kitap listelerine dahil edebilirler.
- 2. Görsel ve Yazılı İçeriklerin Uyumlu Kullanılması:** Bulgular, eserlerde doğadaki varlıkların ve olayların görsel olarak tasvir edildiğini ve bu tasvirlerin çocukların soyut dini kavramları daha somut bir şekilde anlamalarını sağladığını ortaya koymaktadır. Çocuk kitaplarında bu tür görsel unsurların daha fazla kullanılması önerilebilir. Özellikle, doğadaki düzen ve uyumun Allah'ın yaratıcı sanatına işaret eden görsellerle desteklenmesi, çocukların bu kavramları daha derin bir şekilde anlamalarına yardımcı olabilir.

3. **Pedagojik Yöntemlerle Dini Kavramların Öğretilmesi:** Bulgular, **mana-i harfî** perspektifinin pedagojik bir araç olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Eğitimciler, çocuklara doğa ve çevreyi öğretirken, varlıkların işlevleri ve güzelliklerini Allah'ın isim ve sıfatlarıyla ilişkilendirerek, dini kavramların daha derin bir şekilde benimsenmesine yardımcı olabilirler. Bu yaklaşım, çocukların manevi gelişimlerine katkı sağlayacak ve onların Allah'ın yaratıcı kudretini fark etmelerini kolaylaştıracaktır.

4. **Tefekkürü Teşvik Eden Kitapların Yaygınlaştırılması:** Bulgular, tefekkür (derin düşünme) temalarının çocuk edebiyatında önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Çocukların doğa olayları ve varlıklar üzerine düşünmeye yönlendirilmesi, onların dini bilinçlerinin gelişmesine katkıda bulunabilir. Bu nedenle, yayınevleri ve eğitimciler, tefekkürü teşvik eden kitapların yazılmasını ve çocuklara bu tür kitapların okutulmasını desteklemelidir. Okul kütüphanelerinde tefekkür odaklı çocuk kitaplarına daha fazla yer verilmesi önerilebilir.

5. **Eğitim Programlarına Dâhil Edilmesi:** Özellikle **mana-i harfî** perspektifini temel alan çocuk hikayelerinin, dini eğitim programlarına dâhil edilmesi önerilebilir. Bu, çocukların dini kavramları erken yaşta anlamalarına yardımcı olurken, onların çevreye ve doğaya daha derin bir anlamla yaklaşmalarını sağlayacaktır. Din eğitiminde kullanılan materyallerin içeriğinde bu tür hikaye ve masallara yer verilerek, eğitici kitaplar çocukların manevi ve ahlaki gelişimlerine katkı sağlayabilir.

6. **Ebeveyn ve Eğitimci Rehberliği:** Ebeveynlerin ve eğitimcilerin, bu tür kitapları çocuklara okurken onlara rehberlik etmeleri önemlidir. Eserlerdeki dini ve tefekkürî temaların doğru bir şekilde anlaşılması için, ebeveynler ve öğretmenler çocuklarla birlikte bu konular üzerinde tartışabilir ve onları doğru yönlendirebilir. Bu, çocukların dini kavramları daha sağlam bir temelde anlamalarını ve içselleştirmelerini kolaylaştıracaktır.

Kaynakça

- Abanoz, Süleyman. “6-12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babaların Rolü.” *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 1 (2020): 125-138.
- Al-Attas, Syed Muhammad Naquib. *The Concept of Education in Islam: A Framework for an Islamic Philosophy of Education*. Kuala Lumpur: International Institute of Islamic Thought and Civilization, 1980.
- Aydın, Necati. “Mana-yı Harfî’den Anladığımız Yaklaşımla Allah’ı Dersin İçine Geçirip Anlatmadan Hiçbir Konuyu Açıklayamayız”. *Uluslararası Eğitimcileri Eğitmek Programı IIKV’de Başladı*. Erişim 18 Ekim 2024. <https://www.iikv.org/i/4095-uluslararası-egiticileri-egitmek-programi-iikvde-basladi-prof-dr-necati-aydin-mana-yi-harfiden-anladigimiz-yaklasimla-allahi-dersin-icine-gecirip-anlatmadan-hicbir-konuyu-aciklayamayiz>.
- Bowen, Glenn A. “Document Analysis as a Qualitative Research Method.” *Qualitative Research Journal* 9, no. 2 (2009): 27-40.
- Chittick, William C., *Hayal Âlemleri –İbn Arabî ve Dinlerin Çeşitliliği Meselesi–*, trc. Mehmet Demirkaya, İstanbul: Kaknüs Yay., 1999.
- Creswell, John W. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. 3rd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2013.
- Çakmaklıoğlu, M. Mustafa. “İbnü’l-Arabî’ye Göre İlahî İsimlerin Âlemde Tecellîsi: Allah-Âlem Münasebeti Etrafında Ortaya Çıkan Bazı Problemler.” *Sufi Journal of Scientific & Academic Research* 31 (2013): 1-32.
- Demirdöğen, Melek ve Ayşe Farsakoğlu Eroğlu. “İslami Çocuk Edebiyatı.” *Turkish Studies-Language & Literature* 16, no. 1 (2021): 185-202.
- Gürel, Zeki. “Âkîf’in Eserlerinde Çocuk, Çocukluk ve Eserlerinin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi.” *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 4, no. 8 (2016): 185-209.
- İbn Arabî. *Füsûsü’l-Hikem*. Çev. Ekrem Demirli. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 1998.
- İpek, Ozan. “Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Eğitimi Çerçevesinde Numan Kartal’ın Eserlerinin İncelenmesi.” Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2017.
- Köle Aytaç, Büşra. “Hz. Peygamber’in Hayatını Konu Alan Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Bakımından İncelenmesi: İlkokul Dönemi.” Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2023.
- Nikolajeva, Maria. *Reading for Learning: Cognitive Approaches to Children’s Literature*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2010.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Lemalar*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Mesnevî-i Nuriye*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Sözler*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- Okumuşlar, Muhiddin. “Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye.” *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21, no. 21 (2006): 235-254.

- Öztürk, Halenur. “Necîb El-Kîlânî’nin *Edebu’l-Efâl Fi Dav’i’l-İslâm* Adlı Eserinde İslâmî Çocuk Edebiyatına Bakışı.” Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021.
- Rûmî, Mevlânâ Celâleddîn. *Mesnevî*. Çev. Abdülbaki Gölpınarlı. İstanbul: Şark İslam Klasikleri, 2004.
- Toruk, İsa ve Nurullah Aydeniz. “Din Eğitiminde Çocuk ve Hikâye.” *Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS)* 8, no. 39 (2024): 342-349.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Yılmaz, Rânâ. *Merdiven*. İstanbul: Kutlu Yayınevi, 2021.
- Yılmaz, Rânâ. *Üç Elif*. İstanbul: Kutlu Yayınevi, 2022.
- Yılmaz, Rânâ. *Sıfırın Hikâyesi*. Ankara: Vova Yayınevi, 2024.
- Zipes, Jack. *Relentless Progress: The Reconfiguration of Children’s Literature, Fairy Tales, and Storytelling*. New York: Routledge, 2009